

Dezbateri

Reforme amânate – reforme necesare

La 21 mai 2005, Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa a organizat la Cluj conferința națională „Reforme amânate – reforme necesare pentru integrarea României în Uniunea Europeană”. Structurată pe trei sesiuni (Sesiunea I: „Spre o compatibilitate structurală a României cu statele membre UE. Reforme constituționale. Reforma justiției. Reforma sistemului politic. Reforma teritorial-administrativă”, sesiunea II: „Coerența sistemului politic. Reprezentarea și autonomia culturală a minorităților. Legislația electorală”, sesiunea III: „Descentralizare și regionalizare în statele membre UE. Modele posibile pentru România. Autonomia regională”), conferința a reunit figuri de primă mărime ale sferei academice și societății civile, dar și politicieni: Zoe Petre, Péter Eckstein-Kovács, Valentin Constantin, Barna Bodó, Daniel Barbu Smaranda Enache, Gabriel Andreescu, Zolt Szilágyi, Liviu Antonescu, Adrian Moraru, István Haller, Adrian Sorescu, Gusztáv Molnár, Ovidiu Pecican, Tibor T. Toró, Alexandra Ionescu, Miklós Bakk, Elek Szokoly.

Textul de față constituie o selecție din intervențiile primei sesiuni.

Reforma structurală a statului român

Smaranda Enache: Ideea acestei dezbateri ne-a venit într-un moment în care se discută legea minorităților. Iată că minoritățile ne provoacă mereu, nu ne lasă în pace, și de la felul în care arată această lege a minorităților am început să ne uităm și la haloul din jurul legii minorităților și să vedem că mai există și o lege a partidelor, o lege electorală, că întreg sistemul politic românesc este oarecum nereformat, că ultimele amendamente ale Constituției nu au rezolvat o serie de chestiuni, că regionalizarea nu s-a declanșat și așa mai departe. Am început să ne înspăimântăm că trăim, totuși, într-o tranziție a formelor fără fond și că fondul problemei: structura

statului, structura coerentă a sistemului politic, coerența sistemului politic cu legislația electorală, cu reprezentarea diverselor comunități, inclusiv minoritare, nu sînt adecvate și am început să ne îngrijorăm că acest stat al nostru, care ar trebui să folosească integrarea europeană ca un vehicul de democratizare, de reformare profundă, s-ar putea livra – sigur, spre bucuria noastră, în ianuarie 2007 – în Uniunea Europeană tot atît de nereformat, de incoerent, tot atît de contradictoriu, că funcționalitatea lui ar putea să fie dificilă chiar după acel moment de foc de artificii și de șampanie pe care îl vom trăi împreună. Și, avînd în vedere că într-un fel societatea civilă și-a redus motoarele după Campania pentru un Parlament Curat, după efortul pe care l-a depus, salutar de altminteri, pentru a ajuta o nouă alternanță la putere - care nu neapărat este și o alternativă autentică, am zice noi, dar în sfîrșit, este totuși o alternanță binevenită – se pare că dezbateră despre marile probleme a fost amînată *sine die*, că sîntem prinși în imediat, în concretețea clipelor care sînt fără îndoială importante, dar nu vedem apărînd, crescînd de undeva viziuni, propuneri, perspective, modele de reforme profunde și adevărate.

Și atunci ne-am gîndit că, probabil, am putea să ne întîlnim, iată, în această sîmbătă la Cluj, să invităm oamenii a căror poziție în spațiul public este cunoscută, care au o viziune, care au exprimat prin luările lor de poziție o preocupare constantă în ultimii 15 ani pentru reforme profunde și să încercăm să facem ordine, să facem un inventar de probleme, să punem niște întrebări, eventual să formulăm niște răspunsuri, pentru ca, plecînd de la această întîlnire și reușind în a mai face una-două în acest an, să deblocăm într-un fel dezbateră publică despre ceea ce cred că este important pentru noi. Și într-o locuință, oricît ar fi de modernă, este extraordinar de greu să te învîrți dacă tot timpul te împiedici de masă – chiar dacă e Biedermaier – sau fotolii, iar dulapurile sînt cu ușile la perete. Este un fel de deranj în toată această societate, ceva care ar trebui puțin ordonat, nu neapărat *Ordnung*, dar puțină ordine flexibilă, așa cum ne place nouă să zicem. În prima sesiune am invitat-o pe doamna profesor Zoe Petre, i-am invitat pe domnul senator Péter Eckstein-Kovács, pe domnul profesor Valentin Constantin, domnul lector universitar Miklós Bakk, domnul profesor Daniel Barbu, să încercăm să vorbim despre o compatibilitate sau o compatibilizare structurală a României cu statele membre UE, pornind de la faptul că Uniunea Europeană nu ne dă modele dar ne cere să corectăm și noi, ca și toată lumea, deficitul democratic existent, să vedem dacă ar fi nevoie de reforme constituționale, ce și cum anume.

Zoe Petre: Este pentru mine un privilegiu – și în același timp un risc – de a mă adresa unor colegi pe care îi știu atît de implicați în problematica pe care o discutăm astăzi, și brusc m-am simțit abilitată doar să introduc și nu să ajung în miezul problemelor. Mă voi limita să răspund dintr-o dublă perspectivă, cea de istoric preocupat de foarte multă vreme de funcționalitatea democrațiilor antice și cea a

unei persoane care a avut foarte mult de a face cu administrația centrală și locală din România. Problema care deschide discuția noastră este cea a ideologiilor structurale în instituțiile noastre. Nu mă voi referi la reforma constituțională, voi pune doar o simplă întrebare celor care au fost mai direct implicați în „formalizarea” recente Constituții, o întrebare pe care mi-am pus-o încă de atunci. Oare de ce a fost nevoie să se lase resturi, care să implice un nou referendum și o nouă modificare a Constituției, când era foarte clar în anul trecut care e scopul unei reconstrucții constituționale, anume acela de a adapta prevederile legii fundamentale la o realitate care e dominată de tema integrării României în Uniunea Europeană. Nu înțeleg de ce, și poate că există răspunsuri rămase ascunse, care să motiveze, chipurile, în vreun fel modul cum a fost concepută și realizată reforma constituțională acum. Vreau să spun că, de vreme ce tot s-a votat reforma constituțională, s-ar fi putut introduce și reforme mai greu de înghițit. De exemplu, dreptul cetățenilor Uniunii Europene de a cumpăra pământ, lucruri care păreau să stărnească valuri de anxietate populară și nu au stîrmit nimic! și atunci, încă o dată, de ce e nevoie de două formalități, când se putea face o dezbatere consistentă, la obiect, încheiată cu o reformă a Constituției! Răspunsul pe care eu îl am în momentul de față se leagă direct de reforma instituțiilor. Pentru că sentimentul meu este că dacă România nu merge cum am vrea noi de repede pe calea integrării, aceasta se întâmplă prioritar din cauza lipsei de reformă instituțională. Sînt convinsă că este un truism, dar mergînd cu un pas mai departe devine o întrebare pe care cred că partidele politice ar trebui să o primească cu mai multă neliniște decît o fac.

Eu am avut direct de a face cu partidele democratice care au asigurat alternanța la putere în raport cu monolitul PSD-FSN. Dar n-am avut impresia nici aici că au existat cu adevărat proiecte de reformă instituțională. Au existat proiecte de creație instituțională și acestea s-au îndeplinit în majoritatea cazurilor între 1996 și 2000, când a apărut un număr foarte mare de instituții noi, legiferate în concordanță cu acquisul comunitar. Dar o gîndire coerentă despre o construcție instituțională coerentă în România, care să meargă de la șeful statului la bază, nu am constatat sau, dacă a existat, ea nu a devenit materie de construcție politică în timpul exercitării mandatelor. Lucrul acesta ni se pare dintre cele mai grele de consecințe pentru ritmul general de dezvoltare al României. Toată lumea constată, fiecare dintre noi în diferite împrejurări, că România are o birocrație grea, apăsătoare, nefuncțională, că de la decizie pînă la aplicarea ei există mult prea multe trepte, ocolișuri și fundături. Din experiența mea de patru ani în administrația prezidențială pot să spun că, de cîte ori se îndeplinea ceva, aveam sentimentul că purtam în spinare și obiectivul și persoanele care trebuiau să-l ducă la îndeplinire. Or, de la campania electorală a partidelor din Alianța DA, am înțeles că există un angajament în sensul unei regîndiri sistematice a instituțiilor, dar constat cu o tristă înțelegere că acest moment este tot timpul amînat.

Dintre asociațiile, fundațiile din societatea civilă, impresia mea (sper că nu frustrez nici o ambiție), este că societatea academică a fost mai constant și mai sistematic preocupată de acest domeniu, dar opinia mea este că, în mod foarte concret, trebuie să se constituie o echipă, indiferent sub ce formă, care să înceapă să pună pe hîrtie de la „a” la „z” ce înseamnă reforma instituțională, ce presupune ea, ce costuri, ce beneficii, care sunt pașii..., pentru că, dacă prelungim doar expresia frustrărilor noastre din cauza administrației ineficiente, nu o să ajungem nicăieri.

Am să dau un exemplu, două, care mi se par elocvente. Unul este cel legat de funcționarii publici. În 1999 s-a produs legea funcționarului public. În mod normal, aceasta trebuia să reprezinte începutul constituirii unui grup profesionalizat de funcționari publici la toate nivelele. În 2000, cîștigarea alegerilor a dus imediat la o ordonanță de urgență care a ciuntit legea, așa încît instituțiile să poată fi repopulate politic. În momentul de față, actualul guvern este în fața unei dileme serioase. Pe de o parte, restabilirea legii și respectarea ei. Pe de altă parte, dorința, în parte firească, în parte subiectivă, de a nu lăsa întreg aparatul de stat ca reprezentînd o parte și nu întregul statului român. Al doilea exemplu este Consiliul Suprem al Magistraturii cu care ne întîlnim aproape în fiecare seară la televizor, și care este o instituție salutată de Uniunea Europeană, dar construită cu atîta migală încît să răspundă cu totul altor scopuri decît cele ale independenței justiției. În ambele cazuri s-au adoptat, în fond, măsuri care țin de domeniul adineaori evocat de doamna Enache, al formelor fără fond. Faptul că s-a aplicat pe niște modele europene o realitate cît se poate de balcanică a dus la disfuncționalități mai mari, și nu mai mici decît în perioada anterioară.

Eu vreau să supun judecății dumneavoastră o judecată de istorie. Statul român și-a încetat de fapt existența în 1948, odată cu adoptarea noii constituții prin care Partidul Comunist, respectiv Partidul Muncitoresc și nu statul era elementul reglementat constituțional. La revoluție, partidul unic a fost suspendat (măcar în teorie) din toate atribuțiile sale; dar în momentul în care s-a dat deoparte acest înveliș, în miezul lucrurilor nu mai era aproape nimic. Mai grav, transformarea structurilor guvernării provizorii în partid politic a reînnotat foarte repede aceeași tradiție a statului non-existent. Societatea românească, mă tem, și fiecare dintre noi am descoperit tîrziu și punctual această realitate. Și atunci, pretindem de la instituții cîrpite să funcționeze ca niște instituții adevărate. Din această pricină găsesc că e absolut indispensabil ca aceia dintre noi care nu au direct responsabilitatea guvernării, să stăm, să punem un proiect sistematic pe hîrtie și după aia să ne batem să fie asumat de factorul politic. Pentru că altminteri, eu, teoretic, pot să contruiesc explicații foarte elaborate și cu toții ne putem plînge că, uite, hîrtia aia degeaba am făcut-o; în zadar ne plîngem că, uite, cutare normă europeană nu funcționează... Problema este de structură, nu de detaliu. Cred că va trebui un proiect de elaborare a unui proiect, pe care, eu, cel puțin, l-aș susține cu toată convingerea.

Valentin Constantin: Ceea ce vreau să vă spun se leagă de două lucruri. Avusesem o discuție purtată în contradictoriu, așa cum e frumos, cu domnul Daniel Barbu, un admirator al Constituției Americane (...) și eu sunt un admirator al Constituției Americane. Noi respectăm Constituția Americană pentru că ea a funcționat de vreo 200 de ani. A funcționat datorită faptului că Constituția Americană este foarte bine instituționalizată. Și este instituționalizată extrem de simplu, prin prezența unui grup de judecători, a unei Curți Supreme de Justiție care, printre alte funcții, îndeplinește și funcția de Curte Constituțională. Dacă noi am avea în acest moment o Curte Constituțională solidă, am elimina extrem de multe probleme de legislație, extrem de multe probleme normative. Dacă am avea o Curte Constituțională solidă, noi am avea acum principii foarte clare, care l-ar limita pe legislator. Noi am aculturat Curtea Constituțională, dar, din păcate, a fost o aculturație incompletă și fundamental greșită. În loc să înțelegem controlul constituțional din Statele Unite, care este un control constituțional după principiul mâinii invizibile (care controlează atunci, și doar atunci când cineva este lezat de o normă constituțională), noi avem un control de tip antepromulgare, absolut stupid. Pentru că ideea constituționalității nu este ideea de a face o legislație pură, adică o administrație care să fie în mod pur în acord cu Constituția. Acest lucru nu există, dealtfel. Ideea este să elimin Curtea Constituțională ca legislator negativ, să elimin din legislație ceea ce lezează societatea. Faptul că societatea este lezată se vede simplu: se promovează o excepție de neconstituționalitate. Nu vreau să vă plictisesc cu asta. Vreau să spun că Constituția României nu trebuie reformată, în acest moment, normativ; adică nu trebuie să adăugăm norme pentru a face o constituție. Avem o premieră mondială, avem o constituție care este condițională, se aplică dacă intrăm în Uniunea Europeană. Aici sîntem foarte simpatici.

Problema nu e normativă. Ea este că noi am abandonat această Curte Constituțională, am abandonat-o complet. Deci, dezamăgiți de faptul că nu am numărat bine mandatele, dezamăgiți de faptul că o decizie la un moment dat a fost proastă sau negativă, am abandonat pur și simplu instituția. Noi, când vorbim de Curtea Constituțională, ne gîndim doar la cine a trimis judecătorii într-o Curte Constituțională. Nu asta este problema unei Curți Constituționale, cine-i trimite. Și în Curtea Supremă a Statelor Unite sînt din cei care îi simpatizează pe Republicanii, dimpotrivă sau pe Democrați. Și chiar dacă conjuncția astrală are un președinte democrat și o curte democrată, nu se întîmplă întotdeauna în America ca Curtea să facă jocul președintelui. De ce? Pentru că alegerea este foarte serios concentrată asupra persoanelor. Societatea românească este absolut indiferentă la judecătorii Curții Constituționale. Pot pune un pariu cu dumneavoastră că nici eu, în acest moment, nu știu care sînt judecătorii. În America aproape toată lumea știe cine sînt judecătorii Curții Supreme; faptul că o persoană este numit judecător la Curtea Supremă este o chestiune care se dezbate și se analizează foarte serios. În

acest moment, Constituția României are această problemă, faptul că nu are custode, garant, pentru că Curtea Constituțională, practic, nefiind percepută, nu există ca garant al Constituției. Iar dacă s-ar rezolva problema Curții Constituționale, atunci ar dispărea o sumă mare de probleme de legislație. Noi încercăm să facem o legislație care să răspundă la absolut toate întrebările; o legislație extrem de minuțioasă care devine inasimilabilă. Sînt judecători la ora asta, care practic nici măcar nu au citit setul întreg de legi, pentru că nu le pot asimila. Am aculturat în grabă și fără prea multe explicații. Mă rezum la acest subiect al Curții Constituționale și dacă va mai fi cazul să intervenim, intervenim.

Péter Eckstein-Kovács: Eu, în principal, voi aștepta întrebări și palme din partea dumneavoastră, pentru că eu sînt aici, la această masă rotundă, omul care a cam participat la toate „comitetele” și „comițiile” care au elaborat proiectul Constituției, proiectul regulamentelor de cameră și nici nu știu ce alte normative importante, care fac aici subiectul discuției noastre; și, tot eu, încă, mai fac parte, de mult timp, din comisia juridică, încît pot spune că, de mult timp legislația a trecut prin fața mea; așadar, într-o măsură sînt răspunzător de ceea ce a ieșit din Parlamentul României. La unele din teme și intervenții răspund invitațiilor care au luat deja cuvîntul.

Deci, reforma constituțională. Doamna Zoe Petre întreabă pe bună dreptate: din moment ce ne-am atins de Constituție, de ce nu am făcut o reformă adevărată?, de ce nu am abordat problema instituțională într-un fel mai modern și ne-am mărginit doar să cosmetizăm Constituția, ca să fie compatibilă cu reglementările Uniunii Europene?! Eu cred că aici ar fi foarte interesant de văzut care au fost propunerile partidelor politice. Am văzut lucruri foarte interesante. Hai să zic două: UDMR-ul a solicitat ca Constituția să consacre caracterul laic al statului român. O propunere venită din partea unei părți a PSD-ului a solicitat ca regiunile de dezvoltare să fie înșirate în Constituție, încît, existînd posibilitatea, să nu mai avem această piedică de constituționalitate. Au fost, cred eu, multe propuneri care vizau o reformă de substanță. Ei, în condițiile în care raporturile politice au fost cele care au fost, e clar că n-a trecut decît acel minim care a putut fi acceptat de majoritatea parlamentarilor. Este singurul motiv și, nu știu, poate că, într-adevăr, ar trebui să vină o victorie zdrobitoare în alegerile anticipate, ca să avem un partid sau o coaliție care să aibă puterea de a duce la bun sfîrșit o reformă constituțională.

Cu privire la reforma justiției, înainte să pomenească doamna Zoe Petre de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), eu mi-am notat că trebuie să vorbesc despre CSM. Într-adevăr, s-au făcut instituții care sînt garantul Constituției. Domnul Valentin Constantin a vorbit mai ales despre Curtea Constituțională. În întreg sistemul s-au făcut niște instituții, vezi Institutul pentru Păstrarea Memoriei Revoluției din 1989, creat de domnul Ion Iliescu și altele, care nu prea au noimă, dar, totuși,

principalele instituții au fost create. Este vorba de cadrul în care o asemenea instituție lucrează, de persoanele care o compun și care o conduc. Aici experiența mea cu Consiliul Superior al Magistraturii este, nu exagerez, cea mai proastă amintire, și mi-a fost chiar rușine să ies pe stradă timp de două săptămâni. A fost vorba de alegerea CSM-ului acum trei sau patru ani. Consiliile reunite ale celor două camere au hotărât prin vot secret cine dintre judecătorii și procurorii aleși, de altfel, trecuți printr-o procedură de validare, o să intre sau nu. Și regretatul Ioan Georgiu, poate unii dintre dumneavoastră îl știți, fusese președintele tribunalului Cluj, – era pe primul loc, ales dintre doi președinți de tribunal, de 1600 de judecători; a intrat, a expus un plan de management deosebit de bun, după care au luat cuvântul opt senatori și deputați, l-au lăudat pînă-n ceruri; după care vot secret, voturile PSD și PRM, și a fost eliminat. Hai, să vină următorul; ăsta ne place, hai că te votăm.

M-am confruntat cu o mare dilemă la început de mandat, acum. Am modificat Constituția, am verificat dacă regulile procedurale au fost verificate în cadrul alegerilor. Și am văzut cine a ieșit: alde Picioruș, nu mai spunem alte nume. Atunci, fiind în Comisia juridică, am solicitat toate actele, pînă la ultimul buletin de vot, am chemat societatea civilă care a contestat aceste alegeri, împreună ne-am suflecat mîneca și două zile am stat și am căutat greșeala. Și, la un moment dat am întrebat, bine, sînt vreo trei mii de magistrați, fiecare ultim judecător de la o judecătorie oarecare avea dreptul să conteste. Ați depus vreo contestație? La care și-au ridicat mîinile a neputință: nu se putea, că era o atmosferă încrîncenată și n-a îndrăznit nimeni. Dacă voi nu îndrăzniți să contestați, să nu vă așteptați de la noi ca să trecem peste regulile pe undeva acceptate de noi; și așa astăzi avem CSM-ul pe care îl merităm și îl merită și tagma magistraților.

Cu privire la reforma administrativ-teritorială, văzînd și cealaltă parte a programului dezbaterii noastre, cred că este subiectul nu numai al zilei, ci al perioadei. Aici, am avut discuții axate pe aceste regiuni de dezvoltare, dar este foarte greu să modifici orice prevedere, să dai o mai mare putere, știu eu, factorilor locali. O să pierdem bani mulți pe această temă, pentru că nu o să se dea suficienți bani pentru dezvoltare regională, datorită faptului că structurile care administrează acești bani, nu sînt din punct de vedere politic democratice și acceptate. Și aici cred că ar trebui să ne gîndim, și poate discuția care va veni ne va ajuta, ca în cadrul legal, pe lîngă nevoia de a avea o viziune – și sînt de acord cu doamna Zoe Petre că aici societatea civilă și mai ales mediul academic ar avea această însărcinare –, să vedem ce se poate modifica în Constituție, ce se poate face în materie de reformă pe cale administrativă.

Miklós Bakk: Onorată asistență, dacă dorim să privim această reformă structurală ca o problemă structurală, ca un întreg, și dacă dorim să privim dinspre niște fundamente, atunci cred că trebuie să ne întoarcem puțin în timp ca să vedem

exact ce se întâmplă acum în România și să stabilim o diagnoză. Eu cred că ceea ce s-a întâmplat în 1989 și în 1990 și ceea ce face ca România să fie diferită de multe țări central-europene, este fundamental, inclusiv în această chestiune pe care o dezbaterem noi, acum. Despre tranziția central-europeană s-a spus și s-a scris de multe ori că se bazează pe niște înțelegeri între elite, *elite settlements*, și această chestiune a fost analizată în privința Ungariei, Poloniei; anume că o înțelegere între grupurile principale ale elitelor – comuniștii reformiști și opoziția – a pus bazele unui nou regim. În România acest lucru nu s-a produs, dar, totuși, ceea ce mie mi se pare interesant, e că în partea doua a deceniului '90 s-a produs oarecum un consens latent, dar un consens fondator al actualului sistem politic românesc. Care au fost piesele principale ale acestui consens latent? Cred că unul din punctele principale a constat în faptul că opoziția a acceptat Constituția iliesciană, dintr-o serie de motive pragmatice. Cu aceasta, a acceptat și centralismul intrinsec și astfel, practic, a devenit complice la construcția noii partitocrații românești. Această partitocrație, care în viziunea mea constă din închiderea pieții politice, se află la confluența a două tradiții: pe de o parte există, e clar că a existat la momentul respectiv, elita postcomunistă, tradiția statului-partid, dar pe de altă parte a intrat în acest consens latent și continuarea tradiției românești a modernității (configurată în secolul al XIX-lea), în primul rând a Partidului Național Liberal, care era conformă cu un model de perenizare politică, prin perenizarea, redistribuirea clientelară a pozițiilor și a resurselor administrației de stat. Ei, aceasta este, după părerea mea, problema majoră, la ora actuală: această partitocrație trebuie demontată, întrucât blochează redefinirea comunităților politice din România și nu este funcțională din punctul de vedere al cerințelor de modernizare a procesului de integrare europeană.

Ce am putea face? Aș enumera, deși nu cred că în acest panel introductiv trebuie să insist asupra detaliilor tehnice, totuși, cred că trebuie să enumăr câteva detalii tehnice, care pot contribui la deschiderea pieții politice din România. În primul rând, legea partidelor. Acest lucru îl știm, îl cunoaștem foarte bine, cunoaștem cât de greu se înregistrează un partid în România; în afară de eliminarea acestor bariere (complet neobișnuite pentru spațiul european), în reforma legii partidelor trebuie introduse și niște clauze în ceea ce privește verificarea publică sau controlul public al funcționării partidelor. Reforma administrativă este fundamentală, și mai ales regionalismul, pe care îl vom dezbate în panel separat. Eu găsesc fundamental acest regionalism, cu regiuni politico-administrative definite pe baze istorice, culturale, chiar etno-lingvistice, pentru că, prin aceasta se poate crea un fundament pentru redefinirea comunității politice din România. În procesul redefinirii comunității politice, eu cred că unii actori principali trebuie să fie chiar colectivitățile teritoriale. Am pus în evidență și chestiunea minorităților, în cadrul căreia am propus două soluții pe care le consider indispensabile: înglobată

în sistemul regionalist, chestiunea Ținutului Secuiesc cred că este o piesă fundamentală în ceea ce privește integrarea politică a minorității maghiare și, totodată, un posibil sistem al autonomiilor culturale pentru care în zilele acestea avem un început, din păcate, un început foarte prost.

Legea electorală, iarăși, este importantă în privința deschiderii piețelor politice; legea actuală cred că ar trebui schimbată, nu neapărat în direcția uninominală, deși ideea de bază a propunerii unei legi electorale uninominale nu trebuie abandonată. La ora actuală, cred că ar fi foarte important dacă am pune în discuție o lege electorală similară cu legea electorală din Germania, care este un sistem personalizat, proporțional; are o componentă uninominală, dar păstrează caracterul proporțional. Amănunt tehnic: cred că din punctul de vedere al diagnozei mele, dacă se păstrează listele, atunci este foarte important să fie liste deschise; adică, votantul votează nu numai lista, ci și un anume candidat de pe listă. Astfel poate să intervină peste ordinea stabilită de birocrăția de partid, iar în privința alegerilor locale, piața politică trebuie deschisă prin crearea posibilității de a accede a organizațiilor societății civile la alegerile locale – model cunoscut în mai multe țări europene.

Despre reforma constituțională, tot în această idee, aș menționa două chestiuni, deși știu că problema este mult mai vastă. Ar trebui să dăm drept de inițiativă legislativă mai multor actori, de exemplu, și regiunile ar putea să aibă inițiativă legislativă.

O altă chestiune importantă este, și mă bucur că domnul Valentin Constantin a ridicat-o, problema Curții Constituționale, instituție care trebuie reabilitată, întărită și făcută accesibilă unui cerc mult mai larg. În rezumat, eu cred că piața politică nu funcționează foarte bine. Acest lucru, pe de o parte, reduce creativitatea politică foarte necesară în această perioadă istorică, iar pe de altă parte, blochează redefinirea comunității politice din România, care este o chestiune fundamentală.

Daniel Barbu: Vă sînt recunoscător pentru posibilitatea de a participa la această dezbatere, care, avînd în vedere lista celor care au intervenit și celor care vor interveni în continuare, se anunță a fi extrem de pasionantă și hrănitore intelectual. Opinia mea este radicală: nu cred că se pot face reforme în această țară, de nici un fel. Pare monumentală și radicală afirmația mea, dar o să încerc să argumentez în cinci sau șase minute. Sînt două obstacole în calea reformelor, două obstacole majore, cvasi-de-netrecut. Primul obstacol sîntem noi înșine, deci acei cetățeni care sîntem interesați de locuri și lucruri publice. Fie că sîntem interesați de locuri în parlament, fie că sîntem interesați de opoziție, organizații civice, universitate, oriunde. Al doilea obstacol este Europa.

Primul obstacol, noi înșine, de ce sîntem noi un obstacol în calea reformei? Pentru că nu avem un limbaj comun, concepte comune și o cultură comună, și cînd spun comună, nu mă gîndesc la uniformitate, mă gîndesc la un minim necesar, la

un esperanto lingvistic, conceptual și cultural, care să ne ajute – stînd 20 de oameni la o masă, că sîntem din partide, că sîntem dintr-o societate, asociație civică șamd – să ajungem la o concluzie. Neînțelegeri de limbaj. (...)

Iată, chestiuni de concept, uneori foarte fine și cu conținut de filozofie – de teorie politică, să spun mai modest. Am auzit-o pe colega și prietena Zoe Petre spunînd că statul e nonexistent. Eu am o opinie absolut opusă, cred că statul național român este cvasi același din 1862, pînă astăzi. A existat într-adevăr o mică încercare, oarecum timidă, între 1948 și, mai mult sau mai puțin, 1956-57, de remodelare a statului, dar ea a avortat, iar cu reforma din 1968, statul român a intrat în matca sa iacobină din 1862 și e bine mersi. Care-i dovada? Trec la un alt concept, care ne separă și ne distribuie în familii în care nu există Montague și Capuleți, în familii între care nu este posibilă înțelegerea. De ce? Dovada că statul există: faptul că, de pildă, domnul senator Eckstein vorbește de societate civilă ca ceva în afara asociației pe care domnia sa o reprezintă. Or eu, ca liberal, știu – ultima sinteză a opiniilor liberale a făcut-o Michael Waltzer într-o carte de anul trecut – că societatea civilă este tot ce nu e familie și ce nu e administrație publică, stat. Deci, tot ceea ce nu e asociație comunitară; nu alegem să ne naștem în familia noastră, nu alegem să ne naștem români (am fi ales poate cu totul altceva cei mai mulți dintre noi, dacă am fi putut să o facem). În rest, tot ce alegem să fim, membri ai unui partid, membri ai unei organizații neguvernamentale, ai unui sindicat; putem alege, mîine, împreună cu Miki Bakk să înființăm o societate comercială, ceea ce e un act eminent civic, deci, o asociație cu scop economic care vizează prosperitatea noastră și a celor care vor lucra pentru noi, iar această asociație este o parte a societății civile. Or, partidele românești, apropo de statul non-existent, se referă la societatea civilă, cînd spun: în cutare instituție, în cutare CSM care a fost menționat, este reprezentată societatea civilă, înțelegînd prin asta că partidele, chiar și cînd sînt în opoziție, se cazează imediat în stat. (...) Deci, noi sîntem obstacolul. Nu avem același limbaj, cum putem colabora, noi, oameni care cred că statul român e omnipotent și oameni care cred că statul român e nonexistent? Pentru că nu găsim aceleași probleme, același diagnostic. Nu știm ce să facem cu acest stat. După părerea mea, statul român nu se mai poate reforma.

Și vin la al doilea obstacol: Europa. Și cazul-cheie este Consiliul Superior al Magistraturii, o instituție publică majoră, reformată la îndemnul Uniunii Europene. Și ce am constatat? Care-i dilema în care se află Băsescu și Macovei? E o dilemă într-adevăr zguduitoare. Și anume, există o instituție reformată la îndemnul UE, magistraturii, potrivit acestei reforme, își aleg, în mod democratic și liber propriii șefi. Și constat că cei aproape 7000 de magistrați români sînt niște persoane, ca să fiu elegant, nefrecventabile, cărora aproape că nu le încredințezi propriii copii să-i ducă în parc. N-ai apucat în 1990, cînd a fost revoluția, să spui că ceea ce noi numim „drept”, ei numeau „formalism burghez”. Deci, domnul Iorgovan a învățat

că drepturile și libertățile sînt formalism burghez. Și el trăiește încă cu această convingere. La fel, și mai tinerii săi studenți, care nu s-au format neapărat înainte de '89, dar sînt formați de Iorgovan și sînt iorgovani, să spunem Moraru, Neagu, putem spune orice alt nume, Picioruș, deci, cei care sînt formați de acești iorgovani, după 1990, pentru a le succede în posturile lor de decani ai facultăților de drept, membri ai CSM, profesori la Instiutul de Pregătire pentru Magistrați, membri ai Curților de Apel, de Casație și Justiție, președinți ai barourilor, dacă vă uitați, sînt mai răi decît baronii locali, sînt un număr de 40-50 de baroni juridici, nu știu cum să le spun, care de 15 ani își învîrt aceste funcții. N-au fost dați afară atunci, în '90, iar acum constatăm, ca și cum am fi surprinși. Acum, doamna Macovei constată că iese domnul Picioruș, dar ăștia sînt... colegii ei. Și atunci, dilema groaznică este să spui că nu e bună democrația, dăm cu ei de pămînt, dar atunci se supără Uniunea Europeană și spune cum că acei cetățeni, buni specialiști în drept, și-au ales în mod liber propria conducere, cum veniți voi, factorul politic, să le puneți bețe în roate? Sînteți antidemocratici, aveți tentații autoritare. Dacă-i lași în pace să-și vadă de treaba lor, e groaznic, înseamnă că nu se va schimba niciodată nimic în țara asta cu adevărat, pentru că unul din punctele cele mai sensibile ale posibilității noastre de a trăi în societatea politică e sitemul de justiție. Cetățenii au impresia că trăiesc într-o țară în care nu există dreptate, iar concluzia este că nu merită să trăiești în asemenea țară și nu merită să mai faci în această țară eforturi de reformă. Deci, iată de ce consider eu că Europa e a doua piedică în calea reformei. În măsura în care a indicat crearea anumitor instituții, ele s-au creat, dar lucrînd cu un anumit tip de personal, aceste instituții sînt complet ineficiente și, mai mult, antireformiste; și nu există nimic de făcut democratic. Ce putem face, nu este reformă. Trebuie să reinventăm statul. Pe ce cale? „Ultima soluție, înc-o revoluție”, cum se spunea cîndva? Nu știu care-i calea. Poate există și o altă soluție. Dar atîta timp cît vom avea acest stat, indiferent că, din doi în doi ani, Parlamentul se va aduna și va mai face încă o revizuire constituțională, nu există nici o soluție. În Franța se revizuieste periodic, din doi în doi ani; Senatul, Camera Deputaților se întrunesc și fac revizuirii.

Chiar dacă se va ajunge la un asemenea sistem, statul, după părerea mea, tot prost va fi și vă spun ce înseamnă statul român. Un lucru extrem de simplu. L-am constatat la 15 ani după instituirea instituțiilor democratice parlamentare. M-am dus în Senatul României în urmă cu o lună, nu mai fusesem acolo din 22 decembrie, era a doua oară cînd am intrat și ce am constatat? Se pare că sînt primul, singurul cetățean român din acești 15 ani care constat – sigur, domnul Eckstein intră pe intrarea principală și n-a avut posibilitatea să se întrebe pe unde intră cetățenii, să constate și domnia sa – eu am intrat pe unde intră cetățenii la Senat, unde scrie mare: Personal. Deci, am constatat că, noi, cetățenii, sîntem personalul senatorilor. Deci, împreună cu secretarele, bucătăresele, intră și cetățenii să viziteze Senatul.

O să spuneți că e o anecdotă grafică, după cum se zice în America. Da, o anecdotă grafică, însă ea rezumă esența instituțiilor reprezentative românești. Eu, dacă aș fi fost senator, aș fi spus: hai să intrăm pe o ușă mai mică decât cetățenii, că ei oricum sînt mai mulți și ar trebui, și fizic, să aibă o ușă mai mare decît noi, pentru că noi sîntem mai puțini. Iar cînd colo, să mai și pui pe ușa de serviciu „Personal”! și, iată, nici un senator cu care am vorbit, nu a observat asta, nici nu s-a gîndit. Pentru că senatorul sau deputatul român nu se gîndește la cetățeanul român.

Noi, ca cetățeni, nu cădem de acord asupra unui limbaj comun, asupra unui instrumentar conceptual cît de cît compatibil, mutual. Putem sesiza în acele legi care privesc drepturile și libertățile noastre, lucruri inacceptabile; și unele au fost sesizate. S-a sesizat că legea partidelor, e foarte interesant, este o lege antidemocratică în această țară, să vezi, s-a sesizat doar anul trecut, cînd un număr de cetățeni au vrut să formeze un partid, în sînul comunității maghiare, și au constatat că legea nu-i ajută să se asocieze, le pune piedici în fața libertății de asociere, care e un drept garantat de Constituție, și nu au izbutit acești concetățeni ai noștri să se asocieze potrivit propriei lor voințe, într-un partid. De-abia atunci s-a descoperit că avem o lege a asocierii extrem de restrictivă.

Avem grave bariere care atîrnă asupra libertății de expresie, dar nu în sensul dezbaterii de anul trecut, în care ziariștii s-au victimizat. Eu nu cred că, vreme de șase ani, cineva i-a pus cuiva piedici, i-a tăiat ceva, a exercitat vreo presiune. Nu aici intervine piedica la libertatea de expresie. Ea intervine în clipa cînd o asociație civică vrea să facă, de pildă, un protest în fața guvernului. Asta mi s-a întîmplat mie anul trecut. Cu cîțiva prieteni, am vrut să protestăm. Era vorba de guvernul PSD, n-are nici o importanță, pentru că lucrurile nu s-au schimbat. Instituțiile care ne-au împiedicat să ne exprimăm sînt aceleași. Am vrut, avînd bani, să difuzăm un clip la Televiziunea Română și la posturile private, în regim de publicitate. Tipul sau clipul s-a dus la CNA și CNA ne-a refuzat. Deci n-am putut să difuzăm clipul pe care am vrut să-l difuzăm și care nu era un clip împotriva guvernului, ci un clip care dorea să promoveze o manifestare civică, dreptul de manifestație. Cetățenii nu pot manifesta spontan în această țară. Trebuie să fie membrii ai unei asociații, aceea asociație să anunțe din timp primăria cu privire la intenția ei de a manifesta pentru o anumită cauză, deci, un grup de cetățeni revoltați de un anumit lucru, nu au dreptul să facă manifestații spontane. Acestea sînt lucruri foarte concrete, lucruri pur și simplu, înaintea conceptelor de stat, de CSM, de Curte Constituțională. Termin cu chestiunea Curții Constituționale. De unde să scoatem juriști mai buni decît cei care sînt acum la Curtea Constituțională? Nu există. Și asta a fost de altfel și intuiția fondatorilor Constituției Americane, intuiția lor fundamentală: nu trebuie să mizăm pe buna credință a oamenilor, pe faptul că vom face instituții, Președinție, Congres, Curte Supremă, unde se vor duce oamenii cei mai buni dintre noi, președintele va fi întotdeauna cineva extraordinar, senatorii – cei mai buni

dintre noi, la Curtea Supremă vor judeca cei mai buni juriști șamd. Dimpotrivă, Madison, Jay..., au spus, noi trebuie să ne așteptăm ca oamenii care vor ocupa aceste poziții să fie răuvoitori, corupți și să nu aibă deloc la inimă binele public. Cum să facem? Să facem un sistem de *checks and balances*, de control reciproc între aceste trei instituții, întrucât, așa cum a scris Hume într-un eseu, via Madison, într-un asemenea sistem de control și de echilibru al instituțiilor, chiar și oamenii cei mai răi să fie obligați să se comporte bine. Și s-a văzut foarte limpede în timpul mișcării pentru drepturi civile, în anii '50-'60: Curtea Supremă a statului nu s-a mișcat, deoarece compoziția ei era ostilă față de populația afro-americană; s-a mișcat, însă mai întâi Congresul, iar când Congresul a refuzat să se miște, s-a mișcat președintele Johnson. Asta este sistemul de *checks and balances*. Când una din ramurile guvernului nu-și face datoria, cealaltă și-o va face, iar când nici a doua nu o face, și-o face a treia. Asta este. Nu trebuie să mizăm pe parlamente curate. Parlamentele, prin definiție, nu sînt niciodată curate. Ați văzut și în Suedia, ce s-a întîmplat recent. Nicăieri oamenii nu sînt curați în parlament. Asta a fost o iluzie prostească a unui număr de asociații civice că, dacă denunță niște oameni, vom avea un parlament mai bun decît l-am avut. Noi trebuie să avem un parlament controlat, capabil la rîndul lui să controleze, și nu altfel.

Zoe Petre: Doar o simplă precizare, în complementaritatea în care domnul Daniel Barbu a inserat contradicția dintre noi. Mă tem că există o afinitate fundamentală, chiar dacă domnia sa spune că avem prea mult stat și eu spun că avem prea puțin, amîndoi spunem de fapt același lucru în esență, că indiferent de data la care plasăm acest moment, statul român a fost minat în propria sa funcționalitate de ceva foarte grav. Cum definim acest lucru, poate fi diferit, dar cred că nu trebuie să ne blocăm în dificultățile de comunicare. Pe de altă parte, las înțelepciunii colective răspunsul la provocarea majoră, aceea de a ști dacă da sau nu, România e susceptibilă de reformă.

Adrian Sorescu: În momentul în care s-a dezbătut în Parlament legea partidelor, a existat un consens între reprezentanții partidelor politice la ora aceea, de a adopta niște documente de așa natură încît să înghețe sistemul de partide românesc, în forma în care exista. Lucru pe care l-au și reușit. Marea problemă vizavi de ceea ce ar putea și ar urma să se întîmple de acum încolo, este tocmai faptul că s-a reușit înghețarea sistemului de partide, iar faptul că aceleași partide sînt reprezentate în momentul actual în Parlamentul României, după părerea mea, manifestă aceeași viziune despre modul în care trebuie reglementată, aranjată această zonă a legislației. Mai mult decît atît, există semnale că acele reglementări, deosebit de restrictive și chiar nedemocratice privind înființarea unui partid politic, sînt foarte populare în rîndurile publicului. Și mă folosesc de această afirmație

pentru a aduce aminte, sau a informa pe unii dintre noi că, la ora aceea, a existat o împotrivire la ceea ce urma să se întâmple. Mai precis, în timpul dezbaterilor din 2003 din Parlament a proiectului de lege privind partidele politice, un număr de cinci organizații neguvernamentale, trei dintre ele sînt reprezentate aici, respectiv Liga Pro Europa, APADOR-CH și Asociația Pro Democrația, la care s-au adăugat GRADO și Fundația pentru o Societate Deschisă, au făcut tot ce au putut, deci, și-au susținut demersurile pînă la momentul cînd nu se mai putea face nimic, demersuri constînd în prezentarea unor analize privind modul în care este reglementată această zonă a vieții politice în țările Uniunii Europene, dar și în țările central- și est-europene. Mi-a căzut la mînă atunci un raport pe care OSCE l-a elaborat cu privire la legea partidelor politice din Kazahstan, care prevedea același număr de fondatori ca și cel propus pentru legislația românească, și anume, 50.000. Ei bine, cu aceste argumente, am reușit ceea ce nu se întîmplase niciodată pînă în momentul acela, nu numai din '90 înapoi, ci cred că niciodată în istoria democrată a României, și anume să determinăm președintele statului să întoarcă o lege la Parlament, pentru a fi rediscutată. Iar în acea fază, îl amintesc pe domnul Zsolt Szilágyi, ca fiind singurul parlamentar, s-ar putea să greșesc, care a susținut ideile noastre, mă rog, nu în totalitate. Noi, spre exemplu, susțineam varianta cu trei membri fondatori, dînsul propunea o soluție de compromis, undeva pe la 1000 de membri, sau ceva de genul acesta și, în cele din urmă, s-a ajuns la 25.000 de membri fondatori, la care se adaugă faptul că dacă eu vreau să-mi fac partid politic ca să rezolv problemele administrației din București, nu pot, pentru că trebuie să am filiale în încă 15 județe șamd. Deci, vroiam doar să subliniez că modificarea acestei legi este un obiectiv mult mai mult decît îndrăzneț, pentru că, la fel, cum și nouă ni s-a întîmplat în 2003, oricine ar iniția un astfel de demers în momentul de față, ar avea împotrivă clasa politică reprezentată în Parlament și, încă, aproape toată societatea românească.

Gábor Kolumbán: Eu aș pune pe masa discuțiilor un alt mod de abordare, care provine din teoria sistemelor. Poate că nu pentru prima dată sîntem captivi în paradigma care guvernează actualmente viața politică din România. După lunga perioadă a ideologiei statului național, acum începem să ne dăm seama că națiunea nu este totuna cu statul. Mai facem un pas și ne dăm seama că nici țara nu este totuna cu statul. Iar problema României este de fapt: cine va conduce țara asta? Pentru că eu, din discuția asta, prea mult stat, sau prea puțin stat, cred că ambele părți au dreptate; dar ne îndreptăm spre o situație în care elita politică și instituțiile statului român nu vor mai fi în situația de a conduce țara. Și nu pentru că nu sînt în stare să genereze complexitatea necesară reprezentării realității care se întîmplă în România; există procese de dezvoltare în țară, care – ori în sfera economică, ori în sfera conștiințelor sau a societății civile – sînt guvernate din alte centre de decizie din

lume, și nu chiar toate din Europa. Ce se poate face, dacă – și din punctul meu de vedere felul în care a pornit discuția are o deficiență de fond – se încearcă reformarea unui sistem prin schimbări, ajustări ale componentelor. Este un lucru imposibil de a transforma un Trabant într-un Mercedes, schimbând o dată o curea, după aia o roată, după aia o ușă șamd. Deci, schimbarea de sistem nu se poate face prin schimbarea elementelor; asta este un reduționism ineficient și nu duce decât la convulsii sau chiar la destrămarea sau împiedicarea bunei funcționări a sistemului ca atare. Problema mea este generarea acestei complexități din partea elitei românești. Și acest lucru se poate face prin două metode. Prima metodă este separarea insulară a complexității, ceea ce este strategia regionalizării; deci, creezi zone, entități cu control local, regional, care sînt în stare să reprezinte complexitatea în zona respectivă, sau te integrezi într-o zonă mai mare, care are instituțiile de conducere, în stare să genereze complexitatea respectivă; ceea ce se pare că se întîmplă la ora actuală prin integrarea României în Uniunea Europeană sau, cel puțin, avem iluzia că sistemul birocratic de conducere european are capacitatea de generare a complexității necesare realității românești. Eu am dubii foarte serioase că ar avea această capacitate, iar ceea ce s-a făcut în acest domeniu în România atestă că nu are; deci, România va fi, probabil, o problemă de conducere și pentru instituțiile europene. Opțiunea mea, evident, este ca să generăm noi această soluție, deci să creăm un sistem de conducere al țării care să fie capabil să conducă această țară. Lucrul aceasta, nu se poate face altfel decât prin regionalizarea țării și prin crearea acestor organisme locale pe principiul subsidiarității, care este un fel de deconstrucție a organismului de conducere. Subscriu ideii că reforma statului român nu se poate face prin actuala paradigmă care orientează gîndirea politică din România.

Tibor T. Toró: Fără să fiu un mare fan al procesului de integrare europeană - și sînt în mare parte de acord cu ceea ce a spus domnul Barbu despre Europa ca o piedică în calea reformelor – totuși trebuie să remarc că Europa ne-a ajutat să reformăm, să refacem aceste instituții, pentru a le face să funcționeze. Poate că ne ajută și în continuare, iar atunci întrebarea mea s-ar referi la soarta reformei Macovei. Se știe că există actualmente trei legi care urmează să fie modificate de doamna ministru, legea privind statutul magistraților, legea privind funcționarea Consiliului Suprem al Magistraturii, respectiv organizarea sistemului judiciar, un pachet, un proiect despre care nu se știe cine și cum va tăia nodul gordian, dar pe undeva se întrezărește acea dilemă formulată de domnul Barbu, adică, de a interveni în justiție sau de a lăsa totală independența justiției. Și, pare-se, doamna Macovei a găsit o cvasi-soluție și acum se gîndește cum și ce să facă dacă eșecul acestei reforme, care este destul de probabil, va conduce la activarea clauzei de salvagardare, care tocmai bate la ușă. Pentru că urmează să se întocmească un nou raport al Parlamemntului European și s-ar putea – și aici este călcîiul lui Achile al României

– ca tocmai această activare a clauzei de salvagardare să ne ajute în această reformă. S-ar putea să mă înșel, să nu existe această posibilitate; cărțile sînt jucate deja, totul este un joc politic între UE și România, dar eu, totuși, cred că este o porțiță încă deschisă.

Zoe Petre: Două lucruri. Mai întîi, în legătură cu legea partidelor. Dau asigurări colegilor că nu doar partidele parlamentare, ci societatea românească în ansamblu, care are un grav deficit de încredere în partide (pe care nici nu cred că cineva s-a zbatut neapărat să-l demonteze), este fundamental ostilă partidelor mici. Eu am scris de cîteva ori în susținerea partidelor mici, iar comentariile pe care le-am primit la aceste articole erau de-a dreptul insultătoare. Nu pentru mine, ci pentru partidele mici. Dar ce mi se pare caracteristic în România, nu este ostilitatea față de partide (care este destul de generală, aici sîntem destul de europeni, probabil), ci faptul că după ce se pune obligația de 25.000 de semnături, pentru înscrierea unui partid, aceste semnături nu se mai controlează (decît uneori, dacă vrea guvernul să le controleze). Pentru că, altminteri, nu se controlează deloc. Cînd trăiești în lumea partidelor mici, afli vrînd-nevrînd tot felul de șmecherii pe care le fac unii și alții și care n-au creat consecințe decît într-un singur caz, acolo unde era un interes major să se blocheze procesul.

În ce privește problema globală a reformelor, eu nu sînt atît de pesimistă, pentru că eu pur și simplu nu cred că societățile omenești funcționează pe baza unor reforme radicale. Orice societate este o colecție de bricoleuri cu mai mult sau mai puțin talent, dar trebuie, totuși, să recunoaștem că acest bricolaj cu prea multe componente ale sistemului vechi riscă să perpetueze sistemul vechi. Fără a dramatiza, are multe șanse. În fine, dar nu în ultimul rînd, eu cred că reforma propusă de doamna ministru Macovei – în măsura în care mă pricep, și nu mă pricep ca jurist – are virtuți, nu mă îndoiesc că are și deficiențe. Dar e nevoie, cum am spus-o și public, dacă vrem ca ea să reușească, s-o susținem cu toții, cu voce tare, pentru că, un caz iarăși tipic românesc, cea mai grea misiune este încredințată aceluia ministru care are cel mai puțin suport politic din actualul guvern.

Daniel Barbu: Ca răspuns la întrebarea domnului Toró: da, cred că, în general, e bine ce face doamna Macovei pînă la un anumit punct, dar, ca să folosesc o metaforă răutăcioasă, seamănă cu munca celui de la pompe funebre, care înfrumusețează un cadavru. Cadavru e cadavru, nu-l poți resuscita, în nici un fel; îl poți face mai atrăgător, pentru cei care vin să plîngă, la înmormîntare. Sistemul de justiție trebuie schimbat plecînd de la introducerea desalarității, de la dezadministrativizarea sistemului. România nu este o excepție, sistemul justiției e parte a administrației statului. Or, sistemul este asimetric în măsura în care procurorul este un magistrat, deci el împarte aceeași bancă cu judecătorul, în timp ce inculpatul se află în fața lor

ceea ce este inacceptabil din punct de vedere al calității activității de justiție. Eu cred că procurorul trebuie să coboare alături de inculpat, într-un sistem simetric adversarial anglosaxon. De asemenea, trebuie introduse curțile cu jurați, care sînt o tradiție românească, întreruptă în 1948, dacă nu mă înșel. Deci, trebuie, dacă nu anglosaxonizată complet justiția românească, măcar făcută împărțirea cu cetățenii a actului de justiție. Clauza de salvagardare, personal, nu mă îngrijorează. Ce este un an? Nu înseamnă, riguros, nimic; eu n-aș vedea o dramă dacă în loc de 1 ianuarie 2007 ar fi 2008, tot nu merităm să intrăm, nici în ianuarie 2008. După cum – și s-a înțeles inclusiv la Bruxelles și în numeroase cancelarii occidentale – nu meritau nici Polonia, nici Ungaria, nici Republica Cehă, nici țările Baltice. Deci, nici una din țările care au intrat în anul trecut nu trebuia să fie acum în Uniunea Europeană, cum nici noi nu trebuie să fim. Aici intervine elementul de blocaj pe care eu îl consider că este Uniunea Europeană. În măsura în care ne spun, sînteți buni, în cel mai rău caz în 2008, dacă nu chiar în 2007. Or, nu sîntem buni; noi, ca cetățeni, constatăm în viața noastră de fiecare zi că nu sîntem buni. E un lucru foarte simplu, nu e nevoie de multă filosofie și, al doilea lucru, există o dimensiune pe care eu aș numi-o tragică a democrației. În sensul real al cuvîntului tragedie. Democrația trebuie să aleagă dintre două lucruri la fel de bune care sînt în conflict, nu poți să le ai pe amîndouă.

Miklós Bakk: Foarte scurt și foarte punctual, la întrebarea domnului Toró. Nefiind jurist și necunoscînd bine sistemul juridic, nu pot să dau un răspuns mai amplu. Opinia mea, atît în legătură cu această dilemă pe care a expus-o cel mai clar domnul Barbu – se poate sau nu se poate reforma statul, cît și în teza formulată de domnul Kolumbán – un sistem nu poate fi reformat pe bucăți, opinia mea este că, totuși, merită să fie făcute reforme cu ținta finală de a schimba sistemul. Deci, dacă în această dilemă decidem că putem începe o reformă pe bucăți, atunci eu cred că trebuie început cu justiția și, aici, cu toată umbra voluntarismului sau autoritarismului „asumabil” (sau neasumabil), eu cred că cei care doresc reforma justiției pot fi „puțin autoritari”, pentru că aici este cheia reformei.

Un comentariu, la cheștiunea partidelor mici. Eu cred că această aversiune constatată față de partidele mici este un fapt de percepție constatabil numai în situația în care partidele mici încearcă să se comporte ca partidele mari, imitîndu-le strategia: imediat cum apar pe piața politică, încearcă să ocupe spațiul politic național. Nici un partid mic n-a încercat să se dezvolte, începînd de la localitate. Această strategie de a se dezvolta, în primul rînd, construindu-se de la poziții locale, n-a fost încercată de nici un partid.

Péter Eckstein-Kovács: Pachetul de legi va fi adoptat pentru că Guvernul își va asuma răspunderea și vom fi puși, și eu, și Tibi Toró, să votăm acolo la grămadă pentru că sîntem într-o coaliție, deci, aici nu se pun probleme. În al doilea

DEZBATERE

rînd, cred că doamna ministru are susținere pentru că nu are partid, dar este susținută de președinte și de prim-ministru destul de vizibil și are, desigur, și sprijinul societății civile. Pachetul acela de legi este, dacă vreți, un compromis, pentru că trebuie să țină cont de prevederile și de uzanțele europene; nu va fi un act autoritar și, cum să zic, încearcă să pună niște stavile, la care puteam să ne gândim noi mai înainte. Iată câteva exemple: membri CSM să nu fie în același timp și președinți de instanțe; șefii judecătoriilor și tribunalelor să fie aleși prin concurs, cu luare în vedere a capacităților manageriale. (...)